

ÇAĞDAŞ GELİŞMELER IŞIĞI ALTINDA EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMLERİNİN DÜNÜ - BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Doç. Dr. Ayşegül ATAMAN (*)

EĞİTİM BİLİMLERİNİN DÜNÜ :

Eğitim Bilimleri Bölümleri, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunundan önce «Eğitim Bölümü» adıyla, öncelikle Gazi Eğitim ve sonra da İstanbul Eğitim Enstitülerinde, çeşitli fonksiyonları yerine getirmek üzere örgütlenmiş olan bölümlerdi.

Eğitim Bölümlerinin kuruluşunda, temel olarak, orta öğretime daha nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesinde, eğitim bilimlerini, öğretmen okulları üzerinde öğretmek ve ülkeye yayılmasını sağlamak amacı bulunmaktadır. (1) Nitelikli öğretmen ihtiyacı kendisini Tanzimat'tan itibaren artan bir yoğunlukta hissettirmiş, 1923 de orta öğretim için öğretmen okulları açılması kararlaştırılmış, ancak bu düşünüşün olgunlaşip kurumsallaşması 1926 yılında Konya'da açılan iki yıl süreli Orta Muallim Mektebi ile gerçekleşebilmiştir. (2) Okulun 1927 de Ankara'ya getirilmesi ve 1 Aralık 1927 de Pedagoji Bölümü'nün açılması (3) ile öğretmen yetiştirme yeni bir boyut kazanmıştır. Öğretmenlik için gerekli olan meslek bilgilerinin, öğretmen okullarından daha üst düzeyde verilmesi gerçekleşmeye başlamıştır.

Kronolojik olarak, Pedagoji Bölümü'nün önce bir yıllık hazırlık ilavesi ile üç yıllık bir öğretim süresine çıktığı, daha sonra diğer bölümlerin açılması ve hazırlık sınıflarının kurulması ile 1932-1933 de dört yıla çıkartıldığını, 1934-1935 de diğer bölümlerdeki hazırlıkların kaldırılmasına karşın eğitim bölümündekinin devam ettiğini, (4) ancak sonra sürenin iki yıla indirildiğini, 1968 den sonra sürenin üç yıla

(*) Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

çıkartıldığını, 1979-1980 öğretim yılında ise, «Yüksek Öğretmen Okulu» olarak dört yıllık süreye ulaştığını, ancak, bu uygulama ilk mezununu vermeden 1982 de 2547 sayılı yasa ile Eğitim Fakültelerinin Eğitim Bilimleri Bölümleri haline dönüştüklerini görmekteyiz. Bu genel gelişim içerisinde bazı önemli noktaları biraz daha açarak Eğitim Bilimleri Bölümlerinin, Eğitim Fakülteleri için taşıdığı anlamı belirtmeye çalışalım.

Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü mezunlarının uzun yıllar Milli Eğitim Bakanlığının ihtiyacı olan personeli yetiştirmede yeterli olduğunu görmekteyiz. Ancak ortaokulların liselere hazırlık okulu olmaktan çıkıp, bağımsız olarak yurt sathına yayılmaya başlaması ve dal öğretmenliğinin benimsenmesi sonucu (6) bölüm yeterli eleman sağlayamaz duruma gelmeye başlamıştır. Böylece, 1960 lı yıllarda peş peşe eğitim enstitüsü açıldığını görmekteyiz. Bunlardan İstanbul'da açılan Eğitim Enstitüsünde açığı kapatmak üzere ikinci bir Eğitim Bölümü örgütlenerek sayı ikiye çıkmıştır. Bu gelişmeden önce, Gazi Eğitim Enstitüsünde, Eğitim Bölümüne bağlı olarak 1952-1953 öğretim yılında Özel Eğitim Şubesi açıldığını görmekteyiz. (6) Özel eğitim alanının bütün özür gruplarının öğretmen, yönetici, denetçi ihtiyacını karşılamak amacıyla açılan şubeye öğrenciler yüksek öğretimde ilk defa objektif zeka, bilgi testleri ve mülakatla, seçilerek alınmıştır (7). Ancak mezunlarının istihdamında karşılaşılan yasal zorluklar sonucu, sözkonusu şube 1955'te kapatılmış, mevcut öğrencileri Eğitim Bölümüne aktarılmıştır.

Eğitim Bölümlerinin Kuruluş Amaçları :

Öncelikle Gazi Eğitim Enstitüsü Eğitim Bölümü, «Türk Milli Eğitimini, eğitim bilim açısından geniş ölçüde etkileyen sağlam temellere oturmasına ışık tutan değerli çalışmaların öncüsü olmuştur» (8). Kuruluşunda iki önemli amacı vardır. Birincisi, «İlköğretmen okulu mezunlarına yüksek öğrenim imkânı temin ederek, ilk öğretimdeki gelişmelere yön vermek ve çok çeşitli kaynaklardan gelen ilköğretmenlerini hizmet içinde yetiştirmek, eğitimde milli birlik ve bütünlüğü sağlayacak özel formasyonlara sahip ilköğretim müfettişleri yetiştirmek» (9).

İkincisi ise, öğretmenlik meslek bilgisini, orta öğretim kademesinde öğretmenlik yapacak adaylara çağın gelişmelerine uygun olarak, programlı bir biçimde vermektir. Bu amaç, Enstitünün 40. kuru-

luş yılında yapılan törenlerde şöylece ifade edilmiştir (10). «Bilmek bir şeydir.» «Öğrenmek daha başka bir şeydir». Daha açık bir deyimle; her bilen öğretmez. İşte bilmekten çok daha farklı bir şey olan «öğretmek» ancak özel bir formasyonla ve eğitimle kazanılır. Bu ihtiyaç ve zaruret 19. yüzyılın III. çeyreğinde yayınlanan «Maarifi Umumiyye Nizamnamesi'nde kurulması düşünülen müesseseler olarak zikredilmişse de tahakkuku ancak 1926-1927 ders yılına kalmıştır. Türk Maarif Tarihinde ilk olarak orta öğretim için meslekî formasyonlu insan yetiştiren bir müessese olarak yaşamaya başlamıştır ve devam etmektedir.

Bu anlayışın sonucu olarak Eğitim Bilimleri Bölümleri yaklaşık % 18 dolaylarında öğretmenlik meslek bilgisini kapsayan formasyon derslerini tüm bölümlerde titizlikle uygulamıştır. Bunun yanında, bu meslek bilgilerinin orta öğretim kademesindeki öğretmen yetiştiren kurumlarda sorumlusu olacak meslek dersi öğretmenlerini de yetiştirmiştir. 1966 yılına kadar öğrencileri yatılı olan eğitim enstitülerinde meslek formasyonu sadece ders programı içerisinde değil, öğrencinin tüm 24 saati içerisinde verilen, uygulattırılan ve değerlendirilen yanlar olmuştur. Üç yıl öğrenim süreli olarak yetiştirilen öğrenciler mezuniyetlerinde;

(a) Meslek dersi öğretmeni,

(b) İlk öğretim müfettişi,

(c) Milli Eğitimin çeşitli kademelerinde yönetici olarak istihdam edilmişlerdir. Kuruluşundan 1967 ye kadar geçen kırk yıllık sürede bölüm, 2193 meslek dersi öğretmeni ve ilköğretim müfettiş ve yöneticisi yetiştirmiştir (11).

Eğitim Bölümüne öğrenci, diğer bölümler dışında daima özel koşullar aranarak alınmıştır. İlköğretim müfettişlerinin yetiştirilmesinde dikkate alınan ölçütleri şöylece belirleyebiliriz.

(a) En az üç-beş yıl başarı ile ilkokul öğretmenliği yapmış ve olumsuz davranışlarının bulunmadığını teftiş raporlarında iyi değerlendirmesi ile belgelendirmiş bulunmak. Bu husus daha sonra da görüleceği gibi halen uygulanmakta olan bir özelliktir.

(b) Uygulanan çeşitli seçme sınavlarında ve mülâkatta başarılı olmak. Eğitimin başka kademelerinde bu seviyede müfettiş yetiştirilmemiştir.

Öğretmenlikle ilişiği kesilen öğrenciler, 1739 sayılı kanunun 49. maddesine göre MAAŞLI İZİNLİ sayılarak, parasız yatılı ve zorunlu hizmet yükümlülüğü ile öğrenim görmüşlerdir.

Eğitim Bilimleri Bölümlerinin geçmişini değerlendirdiğimizde, řu sonuçları çıkartmak olasıdır.

(1) Öncelikle ihtiyaç duyulan öğretmen açığına kapatmak amacıyla, kimi durumlarda da politik mülâhazalarla, eğitim enstitülerinin ve buna bağlı olarak Eğitim Bölümlerinin öğretim süresi değişkenlik göstermekle birlikte 1980 lere doğru yüksek öğretimin bir uzantısı olarak algılanmaya başlandığını ve dört yıllık bir süreye çıktığına görmekteyiz. Bunun muhtemelen hangi kademedен olursa olsun öğretmeni yüksek öğretim aşamasında yetiştirme eğiliminin artmasına bağlayabiliriz.

(2) Tarihsel gelişimi içerisinde değişmeden, standartlarında gevşeme göstermeden öğrenci alan ve yetiştiren bir uygulama kendini göstermiştir. Bu da ilköğretime müfettiş yada yönetici yetiştirilmesidir. Hangi eğitim süresi içinde olursa olsun ya da hangi politikalar egemen olursa olsun öğrenci seçme büyük ölçüde standardını biçimsel dahi olsa korumuştur.

(3) Alanlarında yeterlikleri bulunan kişilerin daha üst öğretim yapabilmeleri için, zamanın üniversiteleri ile uygun diyaloglar kurulamadığı için mevcut yapıda öğretim elemanlarının akademik yeterliklerini artırmak mümkün olamamıştır.

Eğitim Bilimlerinin bugününe geldiğimizde geçmişle birlikte bugünün bir değerlendirmesini yapmak kaçınılmazdır.

EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMLERİNİN BUGÜNÜ

Yarım yüzyıldan daha uzun bir süre, gerek mezunları gerekse programları ile Milli Eğitime çeşitli açılardan yön veren ve kaynaklık eden Eğitim Bölümü, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile, Üniversite kapsamı içerisine alınarak yapısında köklü değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikleri çeşitli açılardan gruplayarak ele almak olasıdır.

(a) Yapıdaki en önemli değişikliklerden birisi eğitim bilimleri bölümlerinin nicelik olarak artışı ile ilgilidir. 2547 den önce iki eği-

tim enstitüsünde örgütlenmiş olan Eğitim Bilimleri Bölümleri, on eğitim fakültesinde, bir ya da daha çok anabilim dalı biçiminde örgütlenmiştir. Ancak bu örgütlenmede kuruluşları içinde buldukları eğitim fakültelerinden farklı olarak öğretmenlik dışında bir yapıya sahip olacak biçimde anabilim ve bilim dallarına ayrılarak yapılandırılmışlardır. Bu yeni örgüt yapısı içerisinde Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü ile Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümleri birden çok Anabilim dalına öğrenci alan bölümlerdir, Gazi, üç anabilim dalı olarak, Hacettepe ise dört anabilim dalına ayrı ayrı öğrenci almaktadırlar. Diğerlerinden Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Özel Eğitim Öğretmenliği programına öğrenci alırken, geriye kalanlardan beşi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programlarına, ikisi ise genel eğitim bilimleri programına öğrenci almaktadır. Hacettepe ve Gazi Eğitim Eğitim Bilimleri Bölümleri, Yüksek Lisans ve doktora programlarını da kendi anabilim dallarının tümünde açmış bulunmaktadırlar.

(b) Yapıdaki bir diğer önemli değişiklik programlar konusunda belirlemektedir. Eğitim Bilimleri bölümlerinin öncelikle Lisans programları formasyonları genel lise çıkışlı öğrencilere göre düzenlenmiş olup, temelde uzmanlaşmayı hedeflemektedir. Bu durum 1985 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce hazırlanan dökümanda kendisini açıkça göstermektedir (12). İlgili kaynağa göre, Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Eğitim Bilimleri Bölümleri, EĞİTİM LİSANSİYERİ yetiştiren kurumlar olarak ele alınmaktadır. Bu programların mezunları, EĞİTİM UZMANI YARDIMCISI olarak göreve başlamakta ve ilerliyerek UZMAN olmaktadır. Bu sonuç, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencileri için geçerli olabilir. Çünkü, sözkonusu fakültenin kuruluş amacı böylesi bir formasyonu gerçekleştirmek üzere biçimlendirilmiştir. Ancak temel amacı ÖĞRETMEN yetiştirmek olan eğitim fakültelerinin Eğitim Bilimleri Bölümleri'nin aynı biçimde ürün vermesi istihdam açısından tartışılması gereken bir konudur. Bunu bir örnekle daha iyi açıklayabiliriz. Mensubu bulunduğum Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümünü, (a) Öğrenci kaynağı, (b) Uygulanan Program ve (c) Mezunların istihdamı açısından inceleyelim.

Bölümümüzde, üç anabilim dalı bulunmaktadır. Bunlar Eğitim Yönetimi, Denetimi, Plânlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı. Bu üç anabilim dalına üç farklı kaynaklardan gelen öğrenci bulunmaktadır. (Daha önceki bölümlerde de açıkladığım gibi, eği-

tim bilimlerinin ayrı bir bilim dalı olarak örgütlendiği yer olarak Gazi Eğitimin yeni yapılanmada karşılaştığı problemler diğer Eğitim Bilimlerinden farklı olabilir. Ancak tüm eğitim bilimleri için de ortak olan yanları vardır.)

Birinci gruptaki öğrenciler, ÖSYS ile gelen, genel lise çıkışlı olanlardan oluşmaktadır. Bu öğrencileri, EPH ve EPÖ anabilim dallarına almaktayız. Öğretmen yetiştiren bir fakülte olduğumuz için lisans programlarında yaklaşık 25 kredilik öğretmenlik meslek bilgisi dersleri okumalarına rağmen, mezunlarımız öğretmen olarak atanamamaktadırlar. EPH Anabilim dalı öğrencileri Meslekî bilgileri yanında alanlarıyla da ilgili dersleri alarak yaklaşık, 220 civarında kredi ile mezun olmalarına ve öğretmen yetiştiren fakülte bitirmiş bulunmalarına rağmen öğretmen olarak atanmamaktadırlar. (Felsefe, Mantık, Psikoloji Grubu) Kaldı ki 2201 sayılı Tebliğler dergisi ile Milli Eğitimde görev alan ve alacak olan bütün eğitim uzman yardımcıları kadro ve ünvanları kaldırılarak REHBER ÖĞRETMEN lik ihdas edilerek temel öğretmenliğe dayandırılmıştır. Bu yeni düzenleme sonucu, uzmanlık, daha üst eğitimle alınabilecek bir yeterlik haline getirilmiştir.

İkinci grubu, üniversitelerimize bağlı Eğitim Yüksek Okulu çıkışlı öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öğrenciler ya ÖSYS ile ya da Dikey geçiş yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre özel olarak seçilip gelmektedirler. Bu öğrenciler de birinci grubun devam ettiği anabilim dallarına devam edebilmektedirler. Bu gruptaki öğrencilerimize YÖK ilgili kararları çerçevesinde, ve ilgili yönetmeliklere göre, eğitim yüksek okulunda almış oldukları aynı kredi ağırlıklı derslerden belli bir taban notun üzerinde olanlara denklik verilerek program uygulanmaktadır. Mezuniyetlerinde bunların öğretmen olarak atanmaları yapılabilmektedir ancak ister bu grup olsun isterse birinci gruptan olsun EPÖ'yü seçenlerin istihdamında oldukça ciddi problemlerimiz bulunmaktadır. Üçüncü grubu ise, öğretmen öğrenciler oluşturmaktadır. En az üç yıllık öğretmenlik yapmış ve Eğitim Enstitüsü ya da eğitim yüksek okulu mezunu olan öğretmenler ÖSYS sınavı ile bölüme gelmekte, bunlardan en az üç yıl iyi teftiş aldıklarını belgelendirenlerin kesin kaydı yapılmaktadır. 1739 sayılı Kanununun 49. maddesine göre uygulanmakta olan «Maaşlı İzinli» statüsünün Bakanlıkça kaldırılmış olması bu anabilim dalının geleneksel kaynağının kurumaya başlamasına ve ilköğretim müfettişi yetiştirmede dar bir boğazın oluşmasına sebep olmuştur. Maaşlı izinli öğrenci olma sisteminin, üniversite kurallarına uymadığı, diğer bölümlere alınan öğrencilere

böyle bir hakkın verilmeyişinin bir ayrıcalık ve haksızlık olduğu ileriye sürülmüşse de bu düşüncelerde bir tutarlılık aramak güçtür. Çünkü, Bölümünün EYDPE anabilim dalının amacı, mesleğe yeni girecekleri yetiştirmek değil, Temel eğitimdeki meslek mensuplarına alanlarının denetimi ile ilgili yeterli bilgileri kazandırmaktır. Belirli niteliklere sahip olanlara uygulanmaktadır. Diğer bölümlere öğrenci alınırken, belli bir meslekte belirli bir süre tecrübe kazanma, başarılı olma, çalıştığı kurumlarca seçilip aday gösterilme, ÖSYS sınavından sonra özel bir yeterlik sınavından geçirilme gibi elemeler yapılmamaktadır. Maaşlı izinli olma, özel bir alan için gerekli ise, ki 1926 dan beri Milli Eğitim Sistemi içerisinde bütün aksaklıklarına rağmen en iyi işleyen yanlarından birisi olan ilköğretimdeki teftiş sistemidir, bunun yeniden işler duruma getirilmesi gerekir. Sistemin aksaklıkları üzerinde kapsamlı bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bunlar dikkate alınarak düzenlenmelidir.

Bugünkü durumun genel bir değerlendirmesi olarak denilebilir ki yeni yapı, çeşitli anabilim dallarına öğrenci olarak program uygulayan Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümünü hangi alana ne tür eleman yetiştirdiği belli olmayan bir duruma sokmuştur. Tarihi misyonunu dikkate alarak bu belirsizliğin düzeltilmesi gerekmektedir. Bu yönde yoğun çalışmalar yapmaktayız.

EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMLERİNİN GELECEĞİ

Geçmişten günümüze kadar olan gelişmelere bakarak, ileriye dönük projeksiyonlar yaptığımızda, mevcut yapıda düzeltmeler yapılmadığı takdirde, eğitim bilimleri bölümlerinin mevcudiyetlerin, meslek bilgilerini veren servis bölümlerinden öteye gidemeyeceklerini zannetmekteyiz. Gelecekte eğitim bilimlerini birbirine eş programlar halinden kurtarmak ve farklılaşmalarını sağlamak zorundayız. Yeni yapının dört yıllık uygulaması bu eğilimin gün geçtikçe güçlendiğini göstermektedir. Bu konudaki geçmiş tecrübeleri göz ardı etmek mümkün olamamıştır. Bunun daha sistemli bir biçimde yapılması gerekmektedir. Bu açıdan konuya yaklaştığımızda, eğitim bilimleri bölümlerini iki ana grupta ele almak mümkündür.

(1) Mevcut öğretim elemanlarının sayı ve akademik dağılımları yeterli olmayan, sadece fakültesinin meslek bilgisi derslerini veren bölümler. Yeterli nitelik ve nicelikteki elemanlarını sağlayıncaya ka-

dar, anabilim dallarına ya da bölümlerine lisans öğrencisi almaksızın, servis hizmetlerine devam etmeli ve ilgili yasa ve yönetmelik maddelerine göre gelişmiş üniversitelerde bulunan, Lisansüstü programlarla elemanlarını yetiştirmeye çalışmalıdırlar. Bu konuda şüphesiz en büyük görev kanımızca A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesine düşmektedir.

(2) İkinci gruptaki eğitim bilimleri bölümleri, istihdam alanları çerçevesinde farklılaşarak programlarını düzenlemelidirler. Bu programların düzenlenmesinde, mensubu buldukları fakültelerin öğretmen yetiştirdiklerini de dikkate alarak, lisans programlarında, öğretmenlik mesleği açısından düzenlemelerin yapılması, Yüksek Lisans ve Doktora programlarında bu öğretmenlik alanlarının uzmanlaşmaya yönelik biçimde örgütlenmesini yapmaları gerekmektedir. Lisans öğrencilerinin seçiminde merkezî yerleştirmeden başka, öğrencinin kişilik, sağlık v.b açılardan da değerlendirilmesinin yapılabileceği bir yaklaşımın uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Oğuzkan Ferhan, Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi.
2. Milli Eğitim Hizmetlerinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanları. XI. M.E.B. 1982.
3. Cicioğlu, Hasan. Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim. 2. Baskı. AÜ EBF yy Ank. 1985.
4. Eğitim Dünyası. Yıl 5 Nisan 1966 (Nuri Ersoy'un Konuşması)
5. Enç. Mitat. Eğitim Enstitüleri Ne Yöne Sürükleniyor? Eğitim Dünyası Yıl 16, sayı 1, 1966.
6. Çağlar, Doğan. Türkiye'de Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme Sorunları. Ank. 1975 Basılmamış Doktora Tezi.
7. Aynı.
8. Önver, 4. Kaynak.
9. Aynı.
10. Eğitim Dünyası. Yıl 5 Nisan 1966 (Naşit Sarıca'nın Konuşması)
11. Gazi Eğitim Fakültesi Dökümanları.